

Prof. univ. dr. NICOLAE ISAR

**ROMÂNIA SUB SEMNUL MODERNIZĂRII. DE LA
ALEXANDRU IOAN CUZA LA CAROL I (1859-1914)**

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Prof. univ. dr. NICOLAE ISAR

**ROMÂNIA SUB SEMNUL MODERNIZĂRII.
DE LA ALEXANDRU IOAN CUZA
LA CAROL I (1859-1914)**

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

VoluM dedicat Centenarului Marii Uniri

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2017

ARGUMENT*

Domniile lui Al.I Cuza și Carol I au stârnit de-a-lungul timpului – și vor stârni în continuare – un mare interes în literatura istorică de specialitate, ca și în dezbaterile publice, în general.

În cazul domnitorului Al.I Cuza, în ultimele două decenii, încercarea de reînnoire a mesajului istoric a dus, uneori, la evaluări critice contradictorii, punându-se accentul fie pe momentul loviturii de stat din 2/14 mai 1864, care îl opunea pe domnitor, la prima vedere, spiritului democratic, fie pe viața privată a acestuia, cu abaterile sale de ordin moral. Asemenea evaluări trimit mai degrabă la imaginea „dictatorului”, pe de o parte, a modelului imoral de comportament al unui șef de stat, pe de altă parte. Sub ambele aspecte – dar mai ales sub al doilea –, a fost sugerată, implicit, comparația cu figura principelui Carol I, cel care i-a succedat la Tron, mai întâi ca domnitor, apoi ca rege.

Pornind de la asemenea considerații critice, diminuându-se însemnătatea reformelor social-politice și instituționale ale domnitorului Al. I Cuza, accentul a căzut, adesea, cu prioritate, în exegezele de specialitate din ultimele două decenii, pe rolul lui Carol I în modernizarea României.

Bineînțeles, era timpul să se vorbească și să se scrie mai mult decât în trecut despre personalitatea și rolul regelui Carol I în istoria României, dar încercarea de a-l opune pe acesta

* De la ediția din 2010, Edit. Universitară.

domnitorului Unirii ni s-a părut de-a dreptul bizară. Fiecare dintre cei doi, domnitorul Al. I Cuza, și domnitorul, apoi regele, Carol I, au avut merite deosebite în istoria românilor: primul, cu o domnie de numai 7 ani, dar în care s-au concentrat realizări indispensabile statului român modern, al doilea, Carol I, cu o domnie de aproape o jumătate de veac, în care s-au completat reformele inaugurate de cel dintâi, în care a fost consolidat statul român, odată cu realizarea independenței depline.

Fiecare dintre ei a trăit și a acționat, ca șef de stat, în etape diferite ale evoluției societății românești și în împrejurări deosebite. Fiecare dintre ei și-a pus amprenta, cu personalitatea proprie, asupra timpului când i-a fost dat să se afle la conducerea statului. Meritele lor nu pot fi evaluate decât în raport cu cerințele timpului cărora a trebuit să le răspundă. În orice caz, discuția despre modernizarea României nu poate începe cu anul 1866 – anul instaurării domniei lui Carol I –, căci ar însemna să lăsăm deoparte tocmai o etapă de bază, definitorie, pentru procesul modernizării la care ne referim.

Cât privește rolul foarte important al domnitorului Al. I Cuza în procesul modernizării României, în istoria românilor, în general, sub orice raport, el rămâne de necontestat. Înainte de toate, Al. I Cuza, cel ales ca domnitor la Iași și București la 5 și 24 ianuarie 1859, rămâne pentru totdeauna în conștiința publică românească un simbol al Unirii, al acestui act de însemnătate excepțională în istoria românilor. În al doilea rând, în răstimpul domniei sale, cum trebuie să recunoaștem, s-au concentrat realizări vitale pentru existența și evoluția statului român modern, în ansamblul lor, mai importante decât toate cele înfăptuite în

întreaga domnie a succesorului său. Este o concluzie pe care o consemnează în zilele noastre unii renumiți istorici de bună credință.[†]

Precum și sinteza noastră anterioară[‡], de la textul căreia pornește, cu modificări și completări semnificative, lucrarea de față este destinată cu precădere studenților, dar și profesorilor de istorie, altor categorii de cititori interesați de evoluția societății românești în epoca modernă.

[†] Vezi, de pildă, Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, 1997, unde citim: „[...] Cuza realizează, în șapte ani, performanțe ce fac din el un semănător – în sens evanghelic – al modernizării; nu există ogor al vieții publice în care el să nu fi aruncat sămânța înnoirii, doar că roadele nu vor fi întotdeauna însutite – ca în cunoscuta parabolă – și ele vor fi culese târziu de alții” (p. 232).

[‡] Vezi, *Istoria modernă a românilor (1774/1784-1918)*, Edit. Universitară, București, 2006.

I. DOMNIA LUI ALEXANDRU IOAN CUZA – ETAPĂ DE BAZĂ ÎN EDIFICAREA STATULUI NAȚIONAL ȘI ÎN PROCESUL MODERNIZĂRII SALE (1859-1866)

1. Cadrul juridic inițial al domniei lui Al. I. Cuza în lumina Convenției de la Paris din august 1858

Dezbaterile Divanurilor ad-hoc de la București și Iași, din toamna anului 1857, precum și rezoluțiile lor, arătaseră Europei dorința nestrămutată a românilor de unitate națională și reorganizare instituțională în spirit modern. Revendicarea Unirii depline, sub un domnitor unic, ca și celelalte revendicări – domnitor străin, de origine occidentală, autonomie politică deplină și neutralitate, sistem de guvernare parlamentară –, urmau să fie dezbătute în Conferința marilor puteri garante și, cum sperau patrioții români, să fie aprobate.

Cum vom vedea, speranțele patrioților români aveau să fie satisfăcute numai parțial.

O dată terminate lucrările Adunărilor ad-hoc, cele două rezoluții, cu conținut identic, sunt preluate de Comisia europeană a celor șapte mari puteri, care își încheia, la începutul anului 1858, raportul de sinteză asupra acestor rezoluții, comunicându-l guvernelor marilor puteri garante.

Conferința de la Paris (mai – august 1858) a prilejuit îndelungate dezbateri; propunerea de unire deplină a Principatelor – de data aceasta cu un domn pământean – a întâmpinat opoziția înverșunată a celor două puteri, Austria și Turcia, aceasta în ciuda rezoluțiilor adoptate în țară și a exemplului de solidaritate pe care îl oferiseră patrioții români. Deoarece și Anglia se menținea pe poziția conservării integrității Imperiului otoman, pe linia

compromisului de la Osborne, Franța, prin delegatul său – ministrul de externe, Alexandre Walewski – a fost obligată să facă pasul următor pe calea compromisului, acceptând formula hibridă a unei uniri parțiale și contradictorii.

Conferința s-a încheiat cu adoptarea Convenției din 7/19 august 1858¹, care se constituie în cea de a doua constituție „românească”, înlocuind Regulamentele Organice și în ceea ce privește organizarea instituțiilor din Principate (cât privește statutul internațional stipulat în Regulamente, el fusese schimbat deja prin dispozițiile Tratatului de la Paris, din martie 1856); odată cu elaborarea noii constituții, unele instituții se vor încadra imediat în sistemul de funcționare stipulat în ea, altele urmând a fi adaptate textului constituțional prin reformele domnitorului Al. I. Cuza.

Fără să țină seama de dorințele exprimate de Adunările ad-hoc, Convenția a prevăzut o unire parțială a Principatelor sub denumirea de *Principatele Unite ale Moldovei și Munteniei*, cu doi domnitori, două guverne și două Adunări legislative, dar și cu o serie de instituții comune în plan legislativ și judecătoresc (Comisia Centrală de la Focșani și Înalta Curte Judecătorească și de Casație).

Sub raportul statutului internațional, se stipulează pentru Principate cadrul politic hotărât prin Tratatul de la Paris: continuarea suzeranității Porții, cu asigurarea deplinei autonomii interne, și sub garanția colectivă a marilor puteri (ca și în trecut, investitura domnilor trebuia dată de sultan, se plătește un tribut anual, fixat la 1.500.000 lei pentru Moldova și 2.5000.000 lei pentru Țara Românească, tratatele internaționale ale Turciei cu alte puteri sunt aplicate și Principatelor în tot ceea ce nu privea „imunitățile lor”).

Unele dintre aceste dispoziții care afectau dezvoltarea politică a statului național urmau să fie amendate, cum vom vedea, prin politica înțeleaptă a domnitorului Al. I. Cuza.

¹ I. Ionașcu și colab., *Relațiile internaționale ale României în documente (1368-1900)*, București, 1971, pp. 332-343

În privința organizării interne – deci, a organizării statale – mecanismul prevăzut de Convenție, pe de o parte, cu instituții politice centrale separate – domn, guvern, adunare -, pe de altă parte, cu câteva instituții comune, Comisia Centrală de la Focșani, pentru elaborarea de legi comune, și Înalta Curte de Justiție și Casație, ca instanță supremă de judecată, tot cu sediul la Focșani, în practică, era foarte greoi, aproape imposibil de funcționat.

În ceea ce privește organizarea statală, concepută în mod contradictoriu, pe plan administrativ, pentru fiecare Principat în parte, pe plan legislativ și juridic, în comun, Convenția stipulează principiul modern al separării puterilor în stat.

Puterea executivă aparține domnului; puterea legislativă aparține domnului, Adunării Elective și Comisiei Centrale de la Focșani, aceasta din urmă ca instituție comună; puterea judecătorească aparține unei instanțe comune supreme, Înalta Curte Judecătorească și de Casație, precum și instanțelor inferioare din fiecare Principat.

Domnul era ales pe viață de Adunarea Electivă din fiecare Principat. Condițiile pentru candidat la domnie erau: vârsta minimă de 35 de ani, să fie născut român (moldovean sau muntean), să aibă un venit funciar anual de 3.000 de galbeni; să fi ocupat funcții publice timp de 10 ani sau să fi fost deputat. Domnului îi revin importante atribuții: numește pe miniștri; întărește și promulgă legile; are drept de grațiere și de micșorare a pedepselor, „fără a putea interveni în vreun fel în administrarea dreptății”; numește pe funcționarii publici; el dispune de o listă civilă votată de Adunare la suirea pe tron.

Domnul conduce cu ajutorul miniștrilor, alcătuind guvernul (Consiliul de miniștri), care se constituie în factor coparticipativ la puterea executivă. Miniștrii funcționează în baza principiului responsabilității ministeriale: orice act semnat de domn nu este valabil fără semnătura ministrului de resort, care poartă răspunderea respectării legilor și, în caz de încălcare a acestora sau alte abuzuri, poate fi trimis în fața instanței supreme de judecată (Înalta Curte de Justiție și Casație).

Puterea legislativă se împarte între domn, pe de o parte, Adunarea Electivă și Comisia Centrală de la Focșani, pe de alta. *Adunarea Electivă* era aleasă în fiecare Principat pe un termen de 7 ani, pe baza unui sistem electoral censitar foarte restrictiv (stipulat în legea electorală anexată textului Convenției). Pe lângă misiunea inițială care i se încredința – de alegere a domnului, de unde și numele său –, i se atribuie, în anumite limite, rosturi de Adunare legislativă: dezbate și votează proiecte de legi, trimise de domn, fără a avea drept de inițiativă a legilor, acest drept aparținând numai domnului, în cazul legilor specifice Principatului, și Comisiei Centrale de la Focșani, în cazul legilor comune. Convocarea Adunării în sesiuni ordinare (de 3 luni) sau în sesiuni extraordinare se face de către domn, acesta având și dreptul de dizolvare a ei, cu condiția convocării unei noi Adunări în timp de 3 luni.

Comisia Centrală de la Focșani avea ca scop principal elaborarea legilor de interes comun pentru Principate (în acest sens, textul Convenției preconizând o „unire legislativă” a acestora). Ea se compune din 16 membri: 8 moldoveni și 8 munteni, în fiecare Principat, 4 membri fiind desemnați de domn și 4 aleși de Adunare. Modul de funcționare a Comisiei, în vederea elaborării legilor comune, era deosebit de complicat. Ea elaborează proiecte de legi de interes comun pe care, prin intermediul domnului, le supune dezbaterii fiecărei Adunări Elective; în cazul în care proiectul era amendat de o Adunare, el se întoarce la Comisie, care îl revizuieste, pentru a fi retrimis Adunării, aceasta urmând or să îl adopte în întregul său, or să îl respingă (în această situație din urmă, proiectul fiind socotit pe deplin anulat). Mai trebuie adăugat că și proiectele de legi speciale pentru fiecare Principat, elaborate de guvern, nu puteau fi trimise de domn în dezbaterile Adunării Elective decât numai după ce, în prealabil, erau avizate de Comisia Centrală, aceasta urmând să constate dacă ele sunt potrivite cu prevederile Convenției (în acest caz, Comisiei Centrale conferindu-i-se și rolul de Curte Constituțională).

În practică, pe de o parte, datorită acestei proceduri foarte complicate, pe de alta, datorită nivelului profesional mediu –

sau submediocru – al majorității membrilor Comisiei, acest organ legislativ va fi departe de a-și îndeplini importantele atribuții care i se confereau; rezultatele activității sale în răstimpul primilor trei ani de domnie ai lui Cuza, vor fi foarte modeste, în cele din urmă, așa cum vom vedea, odată cu desăvârșirea Unirii, această instituție autodizolvându-se.

Cea de a treia putere în stat – cea *judecătorească* – este concepută în textul Convenției, cum am menționat, la nivelul comun al celor două Principate. Se stipulează înființarea unei instituții comune, *Înalta Curte Judecătorească și de Casație*, ca instanță supremă de judecată și hotărâri definitive (casație), aceasta aflându-se în fruntea puterii judecătorești; în subordinea acesteia se află, în ordine descrescândă, alte două categorii de instanțe: curțile apelative (de apel) și tribunalele (aceste instanțe existând de la Regulamentele Organice). Se atribuia instanței supreme, cum am menționat, un drept special, anume acela de a judeca pe miniștri, la cererea domnului sau a Adunării Elective.

O serie importantă de dispoziții ale Convenției, preconizând, indirect, înființarea unei a treia instituții comune, se referă la organizarea armatei naționale. Anume, se prevede o organizare identică a oștirilor permanente existente în cele două Principate, „spre a putea la trebuință să se unească și să formeze o singură armie”, stipulându-se elaborarea unei legi comune pentru organizarea și instruirea ei, posibilitatea unor manevre unice, sub comandă unică; se stipula, de asemenea, din condescendență pentru puterea suzerană, că cifra efectivelor militare existente putea fi mărită numai cu 1/3 și numai pe baza înțelegerii cu Poarta.

În sfârșit, un alt aspect important al Convenției se referă la organizarea socială, aici fiind subscrise și o serie de drepturi și libertăți cetățenești. Este vorba de articolul 46, unul dintre cele mai ample, între cele 50, din câte se compune textul Convenției. Înainte de toate, se stipulează aici desființarea privilegiilor boierești, de la această dată dispărând din viața socială a Principatelor discriminarea legalizată în textele Regulamentelor Organice („Toate privileghiurile, scutirile sau monopolurile de care se bucură unele

clase, vor fi desființate”). În același sens, se stipulează principiul egalității la plata impozitelor și la ocuparea funcțiilor publice. De asemenea, se mai prevedeau: garantarea libertății individuale și arestarea numai pe bază de legi; drepturi politice pentru toți românii de rit creștin, prin alte dispoziții legislative aceste drepturi urmând să se extindă „și la celelalte culturi (culte)”; garantarea proprietății individuale, exproprierea fiind admisă numai pentru „cauze de interes public” și cu despăgubire; revizuirea legislației privind raporturile dintre proprietari și țărani, în vederea îmbunătățirii stării acestora din urmă.

Erau subscribe, în conținutul acestui articol, așa cum se poate observa, importante elemente de modernizare a societății românești, în raport cu spiritul european.

În contrazicere, în bună măsură, cu spiritul european și cu conținutul articolului 46, la care ne-am referit, au fost dispozițiile legii electorale, anexată textului Convenției, în care este expus sistemul electoral cenzitar, în baza căruia erau alese Adunările Elective. Corpul electoral era împărțit în 3 colegii: un colegiu al alegătorilor primari (cei care votau indirect, prin delegați), pentru cei care realizau un venit funciar anual, de cel puțin 100 galbeni; al doilea colegiu, al alegătorilor direcți, tot din județe, care dispuneau de un venit funciar anual de cel puțin 1000 de galbeni; al treilea, pentru alegătorii direcți din orașe, cu un capital funciar, industrial sau comercial, de cel puțin 6.000 de galbeni. Pentru eligibili, condiția de cens se raporta la un venit anual de 400 galbeni. Pentru alegători, limita de vârstă era de 25 de ani, iar pentru eligibili de 30 de ani; ca și în cazul Adunării Obștești regulamentare, mitropoliții și episcopii erau membri de drept ai Adunării Elective².

În conformitate cu condițiile de cens ale acestei legi, calitatea de alegător putea să fie îndeplinită numai de un alegător la

² Pentru limitele sistemului electoral din 1858, ca și ale sistemului instituțional prevăzut de Convenția de la Paris, în general, vezi, între altele, Tudor Drăganu, *Începuturile și dezvoltarea regimului parlamentar în România până la 1916*, Cluj, 1991, pp. 97-105 ș.a.

1.100-1.200 de locuitori, la nivelul ambelor Principate, numărul alegătorilor putându-se ridica la circa 3.800 dintre locuitori. Cu alte cuvinte, în baza acestei legi, alegătorii și mai ales aleșii, membrii Adunării Elective, nu puteau fi decât, în primul rând, marii proprietari de pământ, în general, oamenii bogați sau foarte bogați care puteau să îndeplinească condițiile legale în acest sens. Acest fapt avea să explice, în bună măsură, cum vom vedea, spiritul potrivnic unor reforme social-economice, de strictă necesitate, așa cum se va manifesta el, mai întâi, în cadrul celor două Adunări Elective din Principate, în primii ani ai domniei lui Cuza, iar apoi, după desăvârșirea Unirii, în Adunarea Electivă (legislativă) unică.

Fără îndoială, forma de organizare dată Principatelor de marile puteri – pe linia compromisului dintre ele –, așa cum se apreciază îndeobște, era una „hibridă”; în general, nu putea să funcționeze un asemenea stat, pe de o parte, având instituții politice centrale separate, pe de alta, având și câteva instituții comune aflate, practic, în imposibilitate de a funcționa.

Cu un asemenea conținut, textul Convenției de la Paris s-a constituit într-o veritabilă decepție pentru patrioții români; dar, lupta trebuia să fie continuată, amendarea dispozițiilor Convenției – începând cu cele privind domniile separate – se constituia într-un obiectiv major al acțiunii patrioților români, în multe privințe textul Convenției – cu unele dintre prevederile sale – oferind și argumentele și pretextul acestei lupte.

Cât privește aprecierea paternității Convenției – constituție românească sau străină? –, deși, după cum aprecia nu demult regretatul academician Gh. Platon, aceasta a fost „un act fundamental cu caracter extern”³, trebuie spus că amendarea ei în perioada următoare, prin Statutul domnitorului Al. I. Cuza, îi va deturna tot mai mult conținutul, în sensul unei constituții cu caracter românesc. În orice caz, fie și numai pentru că a pus, în parte, bazele sistemului parlamentar românesc și pentru că a oferit

³ Gh. Platon și colab., *Cum s-a înfăptuit România modernă*, Iași, 1993, p. 87.

un cadru de continuare a luptei pentru realizarea statului român modern, ea rămâne un act de remarcabilă însemnătate în procesul făuririi României moderne.

2. Dubla alegere ca domnitor a lui Al. I. Cuza - actul decisiv al Unirii Principatelor

2.1. În conformitate cu dispozițiile Convenției de la Paris, în fiecare Principat erau numite cămăcămii, constituite din trei persoane, având misiunea de pregătire a alegerilor pentru Adunările Elective, acestea, la rândul lor, urmând a-i alege pe cei doi domnitori. În octombrie 1858, în Moldova erau numiți: Anastasie Panu, Vasile Sturdza și Ștefan Catargiu; primii doi erau unioniști binecunoscuți, al treilea era un mare boier cunoscut pentru opiniile lui retrograde. În Țara Românească, cei trei caimacami numiți, relativ, la aceeași dată, erau: Ioan Manu, Emanoil Băleanu și Alex. Filipescu, toți mari boieri, dintre care numai ultimul era adept al Unirii.

În Moldova, datorită influenței celor doi caimacami unioniști, erau adoptate o serie de măsuri pe linia afirmării partidei naționale: numirea în posturi înalte a unor fruntași unioniști (V. Alecsandri – secretar de stat; Al. I. Cuza – comandant al armatei ș.a), încurajarea ziarelor unioniste („Steaua Dunării”, „Zimbrul”, etc.). În același timp, în Țara Românească, dimpotrivă, cămăcămia fiind dominată de cei doi boieri conservatori, sunt adoptate măsuri potrivnice partidei naționale.

În aceste condiții, în urma alegerilor, în Adunarea Electivă a Moldovei, majoritatea va fi constituită din membri ai partidei naționale, conservatorii, sprijinitori ai candidaturilor lui M. Sturdza și Grigore M. Sturdza, fiind în minoritate. Între candidații din rândul partidei naționale, cele mai mari șanse la domnie le aveau C. Negri și V. Alecsandri, ultimul la un moment dat retrăgându-se din cursă; după mai multe reuniuni, în ideea susținerii unui singur candidat, mai puțin angajat în dispute politice și cu șanse de a fi acceptat și de

deputații conservatori, membrii partidei naționale s-au oprit asupra propunerii de susținere a candidaturii colonelului Al. I. Cuza. Alegerile pentru domn se desfășoară în ziua de 5/17 ianuarie 1859, în clădirea Muzeului de istorie naturală. Deoarece, cu prilejul procedurii de validare a candidaților, Gr. M. Sturdza era invalidat, susținătorii acestuia trecând de partea candidaturii lui Al. I. Cuza, restul deputaților conservatori, adepți ai lui M. Sturdza, luându-le exemplul, trec și ei de partea lui Cuza. Astfel, Cuza era ales în unanimitate (48 de voturi din 48 ale deputaților prezenți, candidatul, conform regulamentului, abținându-se de la vot). Imediat după alegere, Al. I. Cuza depunea jurământul de credință pe Constituție, căruia îi urma, din partea deputaților, cuvântul de întâmpinare, la fel de emoționant, al lui M. Kogălniceanu („Alegându-te pe tine Domn, am voit să arătăm lumii ce toată lumea dorește; la legi noi, om nou!”).

2.2. În Țara Românească, situația era mai dificilă, perspectiva alegerii unui domn din rândul candidaților partidei naționale fiind foarte incertă, după ce, în urma alegerilor pentru Adunarea Electivă (desfășurate între 8 și 12 ianuarie), majoritatea acesteia era constituită din conservatori, partizani al lui Gh. Bibescu și B. Știrbei (conform evaluării unui diplomat străin, dintr-un total de 76 deputați, 46 erau conservatori). Candidații conservatorilor la domnie erau și ei, într-un fel, adepți ai Unirii, însă date fiind convingerile lor politice și sociale, ei ofereau marilor boieri garanții că în noul stat privilegiile lor vor fi menținute. Într-o asemenea situație, deputații aparținând partidei naționale, între care se numărau cunoscuți fruntași liberali, cu vederi radicale sau moderați, aleși ca reprezentanți ai Capitalei – C.A. Rosetti, Nicolae Golescu, Vasile Boerescu – au recurs la atragerea populației Capitalei, a tineretului, în primul rând, în sprijinul candidatului lor.

Lucrările Adunării Elective încep la 22 ianuarie 1859, în condițiile în care dealul Mitropoliei și curtea Adunării unde se desfășurau dezbaterile erau înconjurate de o mulțime de oameni (mobilizați prin acțiunile de propagandă ale unor înflăcărați partizani ai Unirii: N.T. Orășanu, Gr. Serurie, ș.a.). Și aici, ca și în

Moldova, în rândul deputaților aparținând partidei naționale, a existat inițial o incertitudine asupra candidatului unic care urma să fie sprijinit, în cele din urmă, în ziua premergătoare datei fixată pentru alegerea domnului, propunerea lui Dimitrie Ghica, de susținere a candidaturii domnului Moldovei, fiind acceptată în unanimitate de acest grup de deputați.

A doua zi, la 24 ianuarie, în preambulul deschiderii ședinței oficiale a Adunării, V. Boerescu a cerut o întrunire prealabilă a tuturor deputaților, în cadrul căreia el a lansat propunerea de susținere a candidaturii domnului Moldovei, făcând apel la spiritul de solidaritate națională al tuturor deputaților: „Să ne unim asupra acestui nume și posteritatea ne va binecuvânta, țara ne va întinde mâinile și conștiința noastră va fi împăcată, că ne-am îndeplinit o datorie sfântă”⁴. Pe loc, deputații conservatori și-au dat asentimentul, inclusiv fiii lui Gh. Bibescu și B. Știrbei. Adevărul este că decisivă a fost în acest moment starea de emulație patriotică care a cuprins și pe deputații conservatori, iar nu teama de intervenția mulțimii – de câteva zeci de mii de oameni – care înconjură locul Adunării. O anumită presiune psihologică a existat, dar ea nu era suficientă, singură, așa cum uneori s-a scris, să determine o schimbare atât de radicală în atitudinea deputaților conservatori. Ca atare, în urma acestei înțelegeri, în ședința oficială, prin votul secret, candidatul propus, domnul Moldovei, a fost ales în unanimitate (64 de voturi din cele 64 ale deputaților prezenți).

Se dădea, odată cu votul Adunării de la București, o pildă exemplară de solidaritate națională, de mare răsunet în țară și străinătate.

2.3. În întreaga țară, dubla alegere a fost primită cu un mare entuziasm, în imaginația celor mulți și a unor oameni politici, evenimentul fiind receptat – peste dispozițiile concrete ale Convenției de la Paris – drept o unire deplină a Principatelor, iar nu una personală.

⁴ *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, publicate de D. A. Sturdza și colab., vol. VIII, București, 1900, pp. 653-654.

După ce, în prealabil, alegerea de la București este comunicată domnului, la Iași, printr-o telegramă, în ziua următoare se constituia delegația în frunte cu C.A. Rosetti și Nicolae Golescu, care se deplasează în capitala Moldovei, transmițând direct Hotărârea de la București. Îi fusese dat lui C.A. Rosetti – unul dintre reductabilii conspiratori de la 1866, care aveau să impună abdicarea domnitorului – să prezinte acum, în numele delegației muntene, mesajul de bucurie al înfăptuirii Unirii Principatelor, prin dubla alegere a lui Al. I. Cuza.

Momentul culminant al azeziunii populare l-a marcat deplasaarea domnului ales la București și primirea entuziastă pe care i-a făcut-o populația Capitalei. Gazetele au relatat pe larg despre manifestările de bucurie ale zecilor de mii de bucureșteni, cu ale lor „strigări nebune de entuziasm”, cu care domnul a fost întâmpinat, începând de la bariera orașului. Despre aceeași intrare triumfală a lui Cuza în București, un martor ocular, cunoscut om politic, D. A. Sturdza (și el, ulterior, adversar al domnului), nota: „N-am văzut niciodată salutându-se un suzeran cu mai multă dragoste și serbări publice ca în această capitală a României”⁵. După ceremonia de la Adunarea Electivă, domnitorul adresează țării un vibrant manifest patriotic.

Cu mare entuziasm a fost primită dubla alegere a lui Cuza de către românii din Transilvania, cum o dovedesc relatările gazetelor românești de la Brașov, precum și impresiile unor cunoscuți fruntași ardeleni. Este binecunoscută, ca una dintre cele mai inspirate, aprecierea făcută de Al. P. Ilarian, un an mai târziu: „Când s-a ales Cuza Domn, entuziasmul la românii din Transilvania era poate mai mare decât în Principate”⁶.

Reacția marilor puteri față de dubla alegere a lui Al. I. Cuza a fost diferențiată: Sardinia, urmărind și ea realizarea unității

⁵ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. III, *Corespondența politică*, ediție C. Bodea, București, 1963, p. 481 (D. A. Sturdza către A. G. Golescu).

⁶ Al. Papiu Ilarian, *Memorand [...] prezentat principelui Cuza în 1860*, apud Dan Berindei, *Epoca Unirii*, București, 2000, p. 94.

italienilor, în persoana lui Cavour, a salutat din primul moment actul Unirii, în forma dublei alegeri a lui Cuza, drept „începutul unei ere noi în sistemul politic al Europei”⁷. În Franța, marea putere care sprijinise de la început cauza Unirii, receptarea favorabilă a dublei alegeri a fost reflectată, mai întâi, în planul opiniei publice. Cu acest prilej, Saint-Marc Girardin, „marele maestru al gazetăriei franceze”, cum îl numește N. Iorga⁸, în „Journal des Débats” – aceeași gazetă în care de-a lungul anilor anteriori publicase sute de articole în sprijinul Unirii, urmărind pas cu pas evoluția acestei probleme, prin hățiturile diplomației europene –, saluta în termeni entuziaști dubla alegere a lui Al. I. Cuza, ca un act hotărâtor de voință a poporului român. „Trebuie să recunoaștem – scrie el, la 8 februarie 1859 – că această dublă alegere constituie un mare pas înainte către unirea completă a Principatelor Unite. Este mai ales un protest răsunător împotriva dezunirii; este o dovadă solemnă a perseverenței românilor în dorința lor națională. Iată în sfârșit că ei acționează singuri, iată că nu mai întrebă Europa: ce trebuie să facem? Ei fac prin ei înșiși, fără să consulte Europa, ceea ce socotesc că trebuie făcut. În ce mă privește, nu am curajul de a-i blama pentru acest act de spontaneitate și independență”⁹.

Alte puteri, Prusia și Rusia, separat, au reacționat favorabil, pe linia propriilor interese, Anglia, cu mari rezerve, în timp ce Turcia și Austria se arătau, în mod categoric, potrivnice, pe linia vechilor poziții.

Despre poziția marilor puteri față de alegerea domnitorului Al. I. Cuza, cu detalii și aprecieri interesante asupra evenimentelor de la Iași și București, vorbesc, între altele, numeroase rapoarte ale diplomaților străini acreditați în Principate.

⁷ V. Alecsandri, *Călătorii, misiuni diplomatice*, Craiova, f. an, pp. 238-239.

⁸ N. Iorga, *Istoria Românilor prin călători*, ediție Adrian Anghelescu, București, 1981, p. 571.

⁹ Cf. *Cuza Vodă. In memoriam*, Iași, 1973, pp. 227-228.